

การพัฒนาเศรษฐกิจด้วยการค้ากับต่างประเทศ

ฝ่ายวิชาการ หอการค้าไทย

การค้ากับต่างประเทศนับได้ว่าเป็นมีความสำคัญเป็นอย่างมากในการที่จะเป็นแรงกระตุ้นให้มีการพัฒนาเศรษฐกิจ ทำให้เศรษฐกิจของประเทศขยายตัวอย่างกว้างขวาง และยังทำให้ระบบเศรษฐกิจของประเทศค่อยพัฒนาเปลี่ยนแปลงโครงสร้างจากการผลิตเพื่อยังชีพ (subsistence) มาเป็นการผลิตเพื่อการค้า (Commercialization) มีการใช้ระบบเงินตราที่เอื้ออำนวย ทำให้เศรษฐกิจขยายตัวมากขึ้น แต่อย่างไรก็ตามในการพัฒนาเศรษฐกิจด้วยการค้ากับต่างประเทศนั้น ก็ยังขึ้นอยู่กับโครงสร้างและปัจจัยพื้นฐานของแต่ละประเทศ ตลอดจนค่านิยมและขนบธรรมเนียมประเพณี นโยบายทางด้านการเมืองและเศรษฐกิจของแต่ละประเทศที่จะเป็นตัวคอยสนับสนุนส่งเสริมหรือหน่วงเหนี่ยวให้เศรษฐกิจของประเทศพัฒนาก้าวหน้าไปอย่างรวดเร็วหรือเศรษฐกิจของประเทศพัฒนาไปอย่างเชื่องช้า

ความจริงแล้วการพัฒนาเศรษฐกิจด้วยการค้ากับต่างประเทศนั้น กล่าวได้ว่า ได้รับความสนใจจากนักเศรษฐศาสตร์มานานแล้วตั้งแต่สมัย classic มาจนถึงสมัยปัจจุบัน ในปัจจุบันนักเศรษฐศาสตร์กลุ่มเสรีนิยมและกลุ่มนิยม Marx มีความคิดเห็นในเรื่องนี้ขัดแย้งกันซึ่งกลุ่มเสรีนิยมมีความคิดเห็นคล้ายค่านักเศรษฐศาสตร์สมัย classic ที่ว่าการค้ากับต่างประเทศจะเป็นแรงกระตุ้นให้มีการพัฒนาเศรษฐกิจ แต่นักเศรษฐศาสตร์ฝ่ายที่นิยม Marx มีความเห็นว่า การค้ากับต่างประเทศทำให้ประเทศค่อยพัฒนา เสื่อมเปรียบและตกอยู่ในสภาพประเทศค่อยพัฒนา

การที่มีความคิดเห็นไม่ตรงกันนั้นอยู่ตรงประเด็นที่ว่า การค้ากับต่างประเทศ (สมมุติว่ามี free trade) จะทำให้ประเทศคู่ค้าได้รับประโยชน์จากความชำนาญเฉพาะอย่าง (Specialize) ในการผลิตตามสาขาที่ประเทศนั้น ๆ มีความได้เปรียบในเชิงเปรียบเทียบ (Comparative advantage) ซึ่งจะนำไปสู่การใช้ทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพมีผลทำให้สวัสดิการ (Welfare) สูงขึ้น แต่อย่างไรก็ตาม ผลประโยชน์ที่ได้รับจากการค้าระหว่างประเทศนี้เป็นผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นในระยะสั้นที่ไม่มีผลต่อเนื่อง (Static effect) และถ้าโครงสร้างทางเศรษฐกิจของประเทศขึ้นอยู่กับการค้าแบบเสรี (free trade) มากจนเกิน

ไปจนมีสาขาการผลิตบางสาขามีขนาดใหญ่โตมาก แต่บางสาขาแทบจะไม่มีเลย ซึ่งถ้าเป็นลักษณะ เช่นนี้แล้วอาจจะก่อให้เกิดผลเสียในระยะยาว คือ ถ้าคำนึงถึงช่วงระยะเวลาที่ยาวนานแล้ว ผลประโยชน์ที่เกิดจากการได้เปรียบในเชิงเปรียบเทียบอาจมีน้อยกว่าการที่เราจะได้รับการพัฒนา โครงสร้างทางเศรษฐกิจให้มีสาขาการผลิต (sectors) ต่าง ๆ ที่มีลักษณะสมดุลย์ ทำให้สาขาการผลิตเหล่านั้นช่วย เหลือสนับสนุนส่งเสริมซึ่งกันและกัน ซึ่งการทำเช่นนี้ขัดกับหลักเกณฑ์ Specialization ตามหลัก Comparative advantage

J.S.Mill นักเศรษฐศาสตร์ สมัย classic ได้ให้ข้อคิดเห็นว่า การขัดแย้งกันในเรื่อง เหล่านี้ไม่ว่าที่จะ เกิดปัญหารุนแรงแต่ประการใด เนื่องจากใ้การเปิดประเทศให้มีการค้ากับต่างประเทศ ทำให้ประเทศเหล่านั้นได้รับผลพลอยได้ทางด้านอื่น ๆ อีก เช่น ช่วยให้มีการเปลี่ยนแปลงระบบการผลิต การประกอบอาชีพของประชากรที่จะ เปลี่ยนจากการผลิตเพื่อยังชีพ มาเป็นการผลิตเพื่อการค้า ทำให้ตลาดและการใช้ระบบ เงินตราขยายตัวกว้างขวางขึ้น การผลิตสาขาอื่น ๆ ก็เกิดขึ้นตามมา การดำเนินธุรกิจ เพื่อการส่งออกทำให้คนงานได้รับความรู้และประสบการณ์ใหม่ ๆ ที่เป็นประโยชน์ต่อตัวของ เขาเอง นอกจากนี้ การขยายการผลิตเพื่อส่งออกยังก่อให้เกิดการเพิ่มขึ้นของรายได้และการออม การขยายตัวของสาขาการผลิตเพื่อส่งออกก็ก่อให้เกิดช่องทางการลงทุน ทำให้อัตราค่าตอบแทนในการลงทุน (rate of return on capital) ไม่ลดลงตามกฎแห่งการลดน้อยถอยลง (Law of diminishing return) ผลเหล่านี้เกิดขึ้นจากการค้าระหว่างประเทศแทบทั้งสิ้น

ตามทัศนะของ J.S.Mill นี้ความได้ว่า การค้าระหว่างประเทศนอกจากประเทศคู่ค้าจะได้รับประโยชน์ในระยะสั้นจากการใช้ทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพตามหลักการค้า เปรียบในเชิงเปรียบเทียบ (Comparative advantage) แล้วยังสามารถทำการผลิตได้เพิ่มขึ้นจากการใช้ทรัพยากรจำนวนเท่าเดิม เนื่องมาจากความก้าวหน้าทางวิทยาการ (technical progress) ทำให้สังคมได้รับความพอใจสูงขึ้นกว่าเดิม ซึ่งเป็นผลมาจากการค้า

นักเศรษฐศาสตร์กลุ่มที่นิยม Marx คนหนึ่ง คือ Gunnar Myrdal ให้ความเห็นว่า ทฤษฎีการค้าระหว่างประเทศแบบ free trade ที่ว่าอัตราค่าแรงงานและค่าตอบแทนอื่น ๆ ในระหว่างประเทศค้าขายกันมีแนวโน้มที่จะมา เท่ากันนั้น ตามความเป็นจริงแล้ว เกิดขึ้นได้ยากมาก โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ประเทศที่มีฐานะทาง เศรษฐกิจที่แตกต่างกัน เช่น ประเทศอุตสาหกรรม

ที่พัฒนาแล้วกับประเทศเกษตรกรรมที่ด้อยพัฒนา เมื่อมีการค้าระหว่างประเทศจะทำให้ประเทศอุตสาหกรรมมีตั้งร่ำรวยขึ้น แต่ประเทศเกษตรกรรมจะยิ่งยากจนลง สาเหตุของแนวโน้มเขาสรุปรูปได้ว่ามีดังต่อไปนี้

1. การเคลื่อนย้ายเงินทุนระหว่างประเทศมีผลทำให้โครงสร้างทางเศรษฐกิจของประเทศด้อยพัฒนาถูกบิดเบือน การเคลื่อนย้ายเงินทุนในที่นี้ หมายถึง การลงทุนจากต่างประเทศ ซึ่ง Myrdal ให้ความเห็นในเรื่องนี้ว่า ชาวต่างประเทศมักจะมาลงทุนในกิจการผลิตเพื่อส่งสินค้าเกษตรหรือสินค้าเหมืองแร่ เป็นสินค้าออกเป็นส่วนใหญ่ มิได้ขยายไปในกิจการอื่น เป็นผลให้กำไรที่เกิดขึ้นตกอยู่ในมือธุรกิจของคนกลุ่มนี้ ซึ่งส่วนใหญ่แล้วจะเข้าไปในการบริโภคสินค้าฟุ่มเฟือยหรือส่งออกนอกประเทศ นอกจากนี้กิจการประเภทนี้มักจะมีลักษณะการผูกขาดในการซื้อแต่เพียงผู้เดียว ผู้ผลิตรายย่อยชาวพื้นเมืองถูกกดราคา

2. การเลียนแบบในการบริโภค การค้าขายติดต่อกับต่างประเทศทำให้มีสินค้าฟุ่มเฟือยเข้ามา และการที่ชาวต่างประเทศเข้ามาอยู่ พวกเขาเหล่านั้นมีความเป็นอยู่ที่หรูหราฟุ่มเฟือย ทำให้ชาวพื้นเมืองต้องการเลียนแบบความเป็นอยู่ให้เหมือนชาวต่างประเทศ ทั้ง ๆ ที่ตนเองมีรายได้และฐานะน้อยกว่าการใช้จ่ายในลักษณะเช่นนี้ ไม่ก่อให้เกิดผลดีต่อเศรษฐกิจส่วนรวมแล้วยังมีผลทำให้ประเทศขาดดุลการค้าอีกด้วย

3. การเสียเปรียบที่เกิดจาก term of trade ตกต่ำ terms of trade ของประเทศเกษตรมักจะมีแนวโน้มตกต่ำ เพราะ สินค้าเกษตรมี demand ที่มี elasticity ต่ำ และการที่มี technology ใหม่ ๆ มีการผลิตวัสดุสังเคราะห์ขึ้นใช้แทนวัตถุดิบจากธรรมชาติ มีผลทำให้สินค้าออกของประเทศเกษตรขยายตัวช้า เมื่อเทียบกับสินค้าอุตสาหกรรมที่ประเทศเกษตรมีความต้องการซื้อจากประเทศที่พัฒนาแล้ว ความแตกต่างในลักษณะเช่นนี้ทำให้ราคาสินค้าเกษตรตกต่ำ เมื่อเปรียบเทียบกับสินค้าอุตสาหกรรม เป็นการโยกย้ายรายได้จริงจากประเทศเกษตรที่ยากจนไปสู่ประเทศอุตสาหกรรมที่ร่ำรวย

นักเศรษฐศาสตร์อีกคนหนึ่ง คือ K. Baldwin ได้นำเอาความคิดเหล่านี้มาวิจารณ์และขยายความต่อไป ซึ่งเขาให้ความเห็นว่า ในบรรดาสินค้าขั้นปฐม (primary products) ที่ส่งออกแต่ละอย่างนั้นก็ส่งผลต่อการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศไม่เหมือนกัน สาเหตุอยู่ที่ลักษณะการผลิต และ technology ที่ใช้ในการผลิตสินค้าแต่ละชนิด ซึ่ง Baldwin ได้จัด

สินค้าประเภท primary products ออกเป็น 2 กลุ่มด้วยกัน คือ

1. สินค้าประเภทเหมืองแร่ การส่งออกสินค้าประเภทนี้เขาให้ความเห็นว่า จะเกิดผลต่อการพัฒนาประเทศสูง เนื่องจากการผลิตสินค้านี้มีการใช้ technology ใหม่ที่ไม่เคยใช้มาก่อน ทำให้ลักษณะการผลิตเปลี่ยนแปลงไปจากเดิม มีการใช้ทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพสูงขึ้น การแพร่ขยายของ technology ออกไปในสาขาต่าง ๆ ซึ่งเกิดขึ้นจากการที่คนงานจากสาขาเกษตรที่เข้ามาทำงานรู้จักใช้เครื่องจักรอุปกรณ์ รู้จักทำงานเป็น เวลา และในบริเวณเหมืองก็จะมีการก่อสร้าง infrastructure เช่น ไฟฟ้า น้ำประปา การคมนาคมขนส่ง ซึ่งจะ เป็นประโยชน์กับกิจการอื่นที่จะเกิดขึ้นมาในภายหลัง แต่อย่างไรก็ตาม demand สำหรับการบริโภคที่เพิ่มขึ้นนั้น อาจจะมีน้อย เนื่องจากการจ้างงานไม่มากนักเมื่อเปรียบเทียบกับจำนวนแรงงานที่มีอยู่

2. การส่งออกสินค้าเกษตร กิจการที่ชาวต่างประเทศสนใจมาลงทุนส่วนใหญ่ มักจะ เป็นกิจการประเภทสินค้าเกษตรที่ทำเป็นไร่ขนาดใหญ่ (plantation) เช่น ยาสสูบ ชา กาแฟ ยางพารา ฯลฯ เป็นกิจการที่มีการจ้างคนงานเป็นจำนวนมากก็จริง แต่ส่วนใหญ่แล้วจะเป็นคนงานที่ใช้ฝีมือและการที่คนงานเหล่านี้เข้ามาทำงานในไร่ ทำให้เขามีรายได้ ดังนั้น ทำให้ demand สินค้าประเภทเครื่องอุปโภคบริโภค เกิดขึ้นเป็นจำนวนมาก ซึ่งจะ เป็นแรงกระตุ้นให้การผลิตสาขาอื่น ๆ เกิดขึ้นตามมา แต่อย่างไรก็ตาม การลงทุนในกิจการเหล่านี้ มีการใช้ technology น้อย ส่วนใหญ่แล้วการผลิตจะใช้ technology ใกล้เคียงกับของเดิม จะมีบ้างทางด้านการจัดการด้านธุรกิจสมัยใหม่ที่มีขนาดใหญ่ แต่คนงานที่มีโอกาสเข้ามาทำงาน และ เรียนรู้ เรื่องนี้มีน้อย

ถ้าจะหันมามองโครงสร้างการค้าระหว่างประเทศลักษณะสาขา (sectors) การผลิตและการอุปโภคบริโภคของประเทศไทยที่ผ่านมาที่มีต่อการพัฒนา เศรษฐกิจของประเทศไทย เราพอที่จะสรุปได้ดังนี้

1. โครงสร้างการนำเข้า-ส่งออก ของประเทศไทย การส่งออกของประเทศไทยส่วนใหญ่เป็นการส่งออกสินค้า เกษตรและสินค้าอุตสาหกรรม เกษตร ทำให้ปริมาณและมูลค่า การส่งออกในแต่ละปีไม่ค่อยแน่นอน ทั้งนี้ เพราะลักษณะการผลิตยังขึ้นอยู่กับดินฟ้าอากาศเสีย เป็นส่วนใหญ่ ผลผลิตของประเทศไทยคู่แข่งก็นับได้ว่า เป็นมีปัจจัยตัวหนึ่งที่มีความสำคัญที่มีต่อปริมาณและ

มูลค่าการส่งออก นอกจากนี้สินค้าเกษตรเป็นสินค้าที่มี income elasticity ต่ำ เมื่อเปรียบเทียบกับสินค้าอุตสาหกรรม แต่อย่างไรก็ตามจากภาวะที่ประเทศไทยติดต่อดำขายกับต่างประเทศ ทำให้โครงสร้างการส่งออกของประเทศไทยได้เปลี่ยนแปลงไปจากเดิมเป็นอันมาก เดิมการส่งออกในปี 2501 ประเทศไทยส่งออกสินค้าเกษตรที่สำคัญ ๆ เพียง 6 รายการเท่านั้น ได้แก่ ข้าว ยางพารา ดีบุก มันสำปะหลัง ผลิตภัณฑ์ไม้สักและข้าวโพด สินค้าเหล่านี้มีการส่งออกรวมกันประมาณร้อยละ 80.1 ของมูลค่าสินค้าออกทั้งสิ้น ในช่วง 25 ปีที่ผ่านมา โครงสร้างการส่งออกได้ขยายฐานออกไปมากพอสมควร โดยที่สินค้าทั้ง 6 รายการที่กล่าวมาแล้วนั้นได้ลดความสำคัญลงเหลือร้อยละ 42.7 ในปี 2525 สินค้าที่มีบทบาทและความสำคัญเพิ่มขึ้น ได้แก่ ดีบุก น้ำตาล เสื้อผ้าสำเร็จรูป สิ่งทอ แสงวงจรไฟฟ้า อัญมณี สินค้าทางด้านประมง อาหารกระป๋อง สัมประรดกระป๋อง ฯลฯ การส่งออกของไทยนอกจากจะขึ้นอยู่กับปริมาณผลผลิตที่ผลิตได้ในแต่ละปีดังกล่าวแล้ว ยังขึ้นอยู่กับภาวะเศรษฐกิจของโลก ดังเช่น การส่งออกของไทยในปี 2525 ได้รับผลกระทบอย่างมากจากการที่ราคาสินค้าเกษตรและราคาสินค้าขั้นปฐมในตลาดโลกมีแนวโน้มลดต่ำลง ทั้งนี้ก็สืบเนื่องมาจากเกิดภาวะเศรษฐกิจซบเซา โดยทั่วไปในประเทศอุตสาหกรรมหรือประเทศที่พัฒนาแล้วประกอบกับมีการแข่งขันทางด้านการค้าที่รุนแรงยิ่งขึ้น ประเทศอุตสาหกรรมต่าง ๆ จึงหันมาใช้การจำกัดโควตาการนำเข้า การตั้งกำแพงภาษีเพื่อกีดกันการนำเข้าจากต่างประเทศ ส่วนในปี 2526 การผลิตภายในประเทศไม่ค่อยจะดีนักถึงแม้ว่าเศรษฐกิจของโลกจะเริ่มฟื้นตัว แต่ก็มิได้มีผลต่อการส่งออกของประเทศไทยมากนัก ทำให้มูลค่าการส่งออกในปี 2526 กลับลดลงจากปี 2525 ร้อยละ 7.7 ทั้งนี้ถึงแม้ว่า ประเทศอุตสาหกรรมที่สำคัญ ๆ เศรษฐกิจของประเทศจะเริ่มฟื้นตัวแล้วก็ตาม แต่ประเทศเหล่านั้น ยังคงใช้มาตรการการจำกัดการนำเข้าอย่างเข้มงวด ทำให้สินค้าออกที่สำคัญหลายชนิดของประเทศไทยถูกจำกัดโควตาการนำเข้าสินค้าดังกล่าว ได้แก่ ผลิตภัณฑ์มันสำปะหลัง น้ำตาล และผลิตภัณฑ์สิ่งทอ

การนำเข้าสินค้าจากต่างประเทศ การนำเข้าส่วนใหญ่ของประเทศไทยเป็นสินค้าประเภทวัตถุดิบ วัตถุดิบกึ่งสำเร็จรูป เชื้อเพลิง สินค้าทุน สินค้าอุปโภคบริโภค ยานพาหนะ และอุปกรณ์การขนส่ง ซึ่งลักษณะโครงสร้างไม่ค่อยเปลี่ยนแปลงมากนัก แต่ที่น่าสนใจก็คือ การนำเข้าน้ำมัน เชื้อเพลิง ในปี 2526 มีแนวโน้มลดต่ำลง ทั้งนี้เนื่องมาจากมีการทดแทนการนำเข้าด้วยพลังงานภายในประเทศมากขึ้น แต่อย่างไรก็ตาม การนำเข้าสินค้า

ประเภทอื่น ๆ กลับเพิ่มสูงขึ้น เป็นประวัติการณ์ สาเหตุมาจากภาวะเศรษฐกิจการลงทุนในประเทศเริ่มฟื้นตัว พร้อมทั้งนี้มีการขยายตัวของโครงการขุดเจาะน้ำมันและก๊าซธรรมชาติ การขยายงานของรัฐวิสาหกิจ การก่อสร้างอาคารชุด และศูนย์การค้า

การที่ประเทศไทยมีลักษณะโครงสร้างการส่งออก-นำเข้าดังที่กล่าวมาแล้วนั้น มีผลทำให้ประเทศไทยขาดดุลการค้าอย่าง เรื้อรังและนับวันยิ่งมีปัญหาค่าเงินบาททางการเงินของประเทศเพิ่มขึ้น เป็นลำดับ

2. การลงทุน สถานการณ์การลงทุนในระยะเวลา 20 ปีที่ผ่านมาของการใช้แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ได้มีการลงทุนทางด้านอุตสาหกรรมในอัตราที่สูงมากขึ้น กล่าวคือ ผลผลิตของภาคอุตสาหกรรมได้เพิ่มขึ้นจากร้อยละ 13.1 ของผลผลิตรวมของประเทศ (GNP) ในปี 2503 เป็นร้อยละ 21.1 ในปี 2524 การเจริญเติบโตของอุตสาหกรรมดังกล่าว เป็นผลสืบเนื่องมาจากนโยบายส่งเสริมการลงทุนของรัฐที่ได้ให้ความปกป้องคุ้มครองอุตสาหกรรมภายในประเทศ แต่อย่างไรก็ตาม การผลิตสาขาอุตสาหกรรม เมื่อเปรียบเทียบกับการผลิตสาขาเกษตรแล้ว นับได้ว่ายังเป็นสัดส่วนที่น้อยมาก และส่วนใหญ่มักกระจุกตัวอยู่ในเขตกรุงเทพมหานคร หรือบริเวณจังหวัดใกล้เคียง การผลิตสาขาอุตสาหกรรมส่วนใหญ่เป็นการผลิตเพื่อทดแทนนำเข้าอุตสาหกรรมที่ผลิตเพื่อส่งออกมีอยู่น้อยมากและส่วนใหญ่เป็นสินค้าเกษตรกิ่งอุตสาหกรรม รัฐบาลพึงให้ความสนใจอย่างจริงจัง อุตสาหกรรมการผลิตเพื่อส่งออกในแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 5 ทั้งนี้สืบเนื่องมาจากปัจจุบัน ดุลการค้าของประเทศยิ่งทวีความรุนแรงเพิ่มขึ้น เป็นลำดับ

3. การผลิตสาขาเกษตรของประเทศไทย ส่วนใหญ่เป็นการผลิตรายย่อยไม่ว่าจะเป็น ข้าว ยางพารา มันสำปะหลัง ฯลฯ ดังนั้น ในการส่งออกจะต้องผ่านมือพ่อค้ารายย่อยต่าง ๆ หลายขั้นตอน โดยมีพ่อค้ารายใหญ่เพียงไม่กี่รายรวบรวมผลผลิตเหล่านั้นอีกทีหนึ่งแล้วส่งออก การที่การส่งออกสินค้าเกษตรของประเทศไทยผ่านมือพ่อค้าต่าง ๆ หลายขั้นตอนเช่นนี้ ทำให้ผลที่ได้รับ (Surplus) ส่วนใหญ่ตกอยู่ในมือพ่อค้าคนกลาง ผลที่ได้รับ (Surplus) ที่เหลือตกถึงมือเกษตรกรน้อยมาก ทำให้ไม่มีใครที่จะมีสิ่งจูงใจในการที่จะปรับปรุงวิธีการผลิตสาขาเกษตรให้ก้าวหน้ายิ่งขึ้น โดยการนำความรู้และวิทยาการสมัยใหม่มาใช้

4. จากการค้าระหว่างประเทศ ผลที่ได้รับ (Surplus) ที่ตกอยู่กับพ่อค้าผู้ส่งออกนั้น ส่วนใหญ่ใช้ไปในการอุปโภคบริโภคสินค้าฟุ่มเฟือยที่ไม่ก่อให้เกิดประโยชน์ต่อการพัฒนาเศรษฐกิจเท่าที่ควร ทำให้การค้ากับต่างประเทศที่ผ่านมาไม่ทำให้เศรษฐกิจของประเทศเจริญก้าวหน้าเท่าที่ควร

จาก : วารสารหอการค้าไทย ฉบับที่ 47 วันที่ 15 มกราคม 2528